

انطباق یلدا و کریسمس

سابقه تاریخی:

میترائیسم یا مهرپرستی یکی از آیینهای مذهبی ایران قدیم بود و مهمترین جشن آن (یلدا) - تولد مهر در اولین شب زمستان (درازترین شب سال) برگزار می‌شد. با برقراری آیین زرتشت گرچه در متون مذهبی از مهر به‌عنوان یکی از ایزدان (فرشتگان) یاد می‌شد ولی میترائیسم اهمیت خود را در ایران به‌عنوان یک مذهب مستقل از دست داد. بعدها طرفدارانش دوباره آن را در منطقه فریقیه آسیای صغیر احیاء کردند.^۱

متعاقب جهانگشاییهای امپراطوری رم در سده اول قبل از میلاد این آیین توسط اسیران جنگی به رم رفت^۲ و به تدریج در آن‌جا ریشه دوانید و در سه سده نخستین بعد از میلاد گسترش یافت و علاوه بر برخی از امپراطوران، طرفداران زیادی بین تجار و لشکریان پیدا کرد^۳ به طوری که در آغاز سده چهارم بیش از ۳۰۰ معبد میترائی «مهرابه» در ایتالیا وجود داشت و قاطبه مردم شب یلدا را جشن می‌گرفتند.^۴

در ضمن، این آیین توسط لژیونرهای رومی به مناطق تحت نفوذ امپراطوری از جمله آلمان، اتریش و انگلستان انتقال یافت و مهرابه‌های متعددی در آن کشورها ساخته شد.^۵ بقایای یک مهرابه در سال ۱۹۵۴ هنگام بازسازی در زیر Walbrook House لندن کشف و پس از مدتی در کنار خیابان Queen Victoria Street بازسازی شد.^۶ امپراطور کنستانتین اول - که به نام پدر کلیسا مشهور است و سالها بعد پایتخت

روم شرقی را بنا کرد و به نام خود قسطنطنیه نامید - در سال ۳۱۲ ایتالیا و رم را تسخیر و به خاطر علاقه‌اش به دین مسیح در سال ۳۱۳ فرمانی را در میلان برای آزادی و برابری مذاهب صادر کرد.^۸ سپس برای جلوگیری از نفوذ و شیوع آیین میترا و برپایی جشن یلدا در امپراطوری رم دستور داد که چون مسیحیان نیز حضرت عیسی را مظهر نور می‌دانند^۹ یلدا را به‌عنوان روز تولد مسیح جشن بگیرند.^{۱۰}

این موضوع را مسیحیان متعصب نپذیرفتند زیرا آنها برپایی جشن تولد و به‌خصوص یلدا را جزء آیین کافران و مشرکین pagans می‌دانستند. از پیروان این گروه هنوز هم طرفداران بخشی از کلیسای ارتدکس و از جمله آرامنه کریسمس روز ۲۵ دسامبر را جشن نمی‌گیرند.^{۱۱}

در ضمن روز مذهبی هفته از روز شنبه Sabbath که یادآور آیین یهود بود به روز یکشنبه Sunday (مهرشید - روز مهر) تغییر داده شد و به این ترتیب آخرین رشته‌ای را هم که بین دو مذهب مسیح و موسی وجود داشت از بین بردند.^{۱۲}

مدتی بعد که جشن کریسمس به اندازه کافی جاافتاد، مسیحیت در امپراطوری رم به‌عنوان مذهب رسمی اعلام گردید.^{۱۳} در سال ۳۳۱ تمام اموال معابد میترائی را به‌نفع کلیسا مصادره کردند.^{۱۴} حتی الامکان به‌جای معابد میترائی کلیسا ساخته شد و در جایی که همراه‌ها زیرزمین بودند کلیسا بر بالای آنها بنا شد. مهمترین نمونه این ابنیه کلیسای San Clemente رم است که هنوز هم دایره و در زیر آن بقایای همراه و کلیسای اولیه‌ای هم که روی آن ساخته شده بود قابل بازدید می‌باشد.

در سال ۳۹۰ تمام مذاهب غیر از مسیحیت ممنوع شدند^{۱۵} و عملاً به مسیحیان افراطی اختیار داده شد که بقیه همراه‌ها را خراب کرده پیروان میترا را قتل عام کنند.^{۱۶} این کار میترائی‌زدایی چنان با شدت و دقت انجام گرفت که اکنون به‌عنوان نمونه ظاهراً حتی یک کتاب از مراسم و آیینهای این مذهب قدیمی باقی نمانده است.^{۱۷}

علت عدم انطباق تاریخ کنونی کریسمس (۲۵ دسامبر) و یلدا (۲۱ دسامبر):

گاهشماری در اروپا از صدها سال پیش از میلاد متداول بود ولی تقویم دقیقی وجود نداشت. در سال ۴۶ قبل از میلاد که به آخرین سال اغتشاش تقویمی مشهور است (Last year of confusion) به دستور جولوس سزار، منجم اسکندریه‌ای به‌نام Sosigenes تقویمی بر اساس گاهشماری شمسی مصری‌ها تهیه کرد.

بر مبنای این تقویم که در آن مدت سال ۳۶۵ روز و شش ساعت فرض می‌شد، ۲۵

مارس روز اول بهار به حساب می‌آمد. به این ترتیب هنگام اعلام برابری مذاهب و آغاز برگزاری جشن کریسمس اول زمستان با روز ۲۵ دسامبر مطابق بود.^{۱۳} و طبیعتاً جشن کریسمس و یلدا نیز در شب ۲۵ دسامبر برگزار شد.

در اولین کنفرانس جهانی مسیحیت که به توصیه کنستانتین در سال ۳۲۵ در Nicaea نزدیک قسطنطنیه برپا گردید با این عنوان که به علت دقیق نبودن چهار روز تأخیر در تقویم به وجود آمده است آن را تغییر دادند و ۲۱ مارس را اول بهار اعلام کردند.^{۱۴} در نتیجه اول زمستان با روز ۲۱ دسامبر منطبق شد ولی ضرورتی نبود که تغییری در تاریخ کریسمس داده شود و احتمالاً ترجیح داده می‌شد که کاملاً خاطره شب یلدا از اذهان زدوده شود. امروزه در کمتر منبعی به ریشه و تاریخ واقعی روز کریسمس اشاره می‌شود.

تغییر و تصحیح تقویم بار دیگر در قرن شانزدهم انجام گرفت. در سال ۱۵۸۲ به دستور پاپ گرگوری سیزدهم روز بعد از چهارم اکتبر، روز ۱۵ اکتبر اعلام شد. پس از گذشتن متجاوز از چهار قرن این فرمان و دستورات دیگر از جمله قرار دادن اول ژانویه به عنوان اولین روز سال به صورت کلی مورد قبول مردم واقع شده است ولی هنوز هم قسمتهایی از کلیسای ارتدکس این تقویم و پیشنهادهای کنفرانس (نیسه آ) را قبول ندارند و تاریخهای مذهبی را بر مبنای تقویم (جولین) حساب می‌کنند.^{۱۵}

در ایران پس از گذشت چند هزار سال هنوز هم شب یلدا به عنوان یک سنت و آیین قدیمی و بدون توجه به سابقه اصلی آن جشن گرفته می‌شود.

لندن - ۹ دسامبر ۱۹۹۲

یادداشتها:

- ۱ - John R. Hinnels, *Persian Mythology*, Newnes Books, 1985, p.30.
- ۲ - Stewart Perowne, *Roman Mythology*, Newnes Books, 1986, p.105.
- ۳ - FJ Foakes Jackson, *The History of Christian Church to AD 461*, George Allen & Unwin, 1965, p.184.
- ۴ - DM Field, *Greek & Roman Mythology*, Hamlyn, 1977, p.188.
- ۵ - Keith Braningan, *Roman Britain - Life in The Imperial Provence*, Readers Digest, 1980, p.268.
- ۶ - John R. Hinnels, *Persian Mythology*, Newnes Books, 1985, p.77.
- ۷ - Roger JA Wilson, *A Guide to Roman Remains in Britain*, Constable London, 1975, p. 313.
- ۸ - Peter Salway, *Roman Britain*, Clarendon Press, 1981, p.716.
- ۹ - Christmas, *Encyclopedia Americana*, 1977, V6 p. 666.
- ۱۰ - Christmas, *Encyclopaedia Britannica*, 1985, V3 p. 283.
- ۱۱ - Sunday, *Colliers Encyclopedia* 1981, V21 p.632.
- ۱۲ - Constantine I, *Encyclopaedia Britannica* 1985, V3, p. 563.

Christmas and Yaldā

Z. Fatherazi

Mithraism (the worship of the Persian Sun-God Mithra) was introduced to Rome during the first century BC. It spread throughout the Empire and many Mithraic temples were built in Italy and other countries controlled by Rome.

The main festivity of Mithraism was on the night of the winter solstice (longest night of the year), celebrating the birth of Mithra. A popular festival, it was observed throughout the Empire.

In 312 Constantine the Great invaded Italy and moved to Rome. Having had a vision of the Cross against the sun on the eve of his victory, he became a supporter of Christianity and in 313 issued the Edict of Milan granting freedom/equality of religions in the Empire.

He recommended that the Christians should celebrate Christ's Birth on the same day as that of Mithra's, since they also considered Christ to be the "Light of The World". Some conservative Christians did not agree with this date for Christmas (Armenians still celebrate Christmas on the 6th of January, the day of Epiphany). In addition the holy day of the week was changed from the Judaic Sabbath to SUNDAY.

According to the Julian calendar devised in 46 BC the vernal equinox fell on March 25 and the winter solstice coincided with December 25. Christmas and Mithra's birth were therefore celebrate on December 25th.

In 325 the first Christmas Council meeting held in Nicaea decided to set March 21st as the date for vernal equinox on the ground of calendar inaccuracies and its assumed lag of 4 days. As a result the winter solstice was moved to December 21 but the Council did not change the date of Christmas.

During the following years Christianity was declared as the official religion of the Empire. In 391 Pagan worship was prohibited, all Mithraic temples were destroyed and there remained not a single prayer book or document which could explain their rites, beliefs and traditions.

Very much like the Halloween celebrations in the United States, most Iranians celebrate the winter solstice on the evening of December 21st as the eve of Yaldā (Birth) - a traditional festival without reference to its origin.